

Fotografda Kompozisyon *

Hasip Pektaş, 1989

Güzel Sanatların önemli bir dalı da fotograftır. Fotoğraf, bir ışık kaynağından hareketle nesnelerin sanatçı yorumuyla birleştirilip bir düzlem üzerine aktarılmasıdır. John Berger'e göre fotoğraf, bakaçtan (vizörden) bakan gözün ve beynin, gördüğünü özümlemesi, bu görünüşü yorumlayarak en iyi biçimiyle saptamasıdır.

Önemli bir görsel anlatım yolu olan fotoğrafın öz ve biçime ilişkin sorunlarının en yalın ve en etkili şekilde çözümlenmesi, konuya sanatsal açıdan yaklaşan kişilerin fotoğrafın temel ilkelerini ve estetik kurallarını iyi bilmelerine bağlıdır. Fotoğraf sanatçısı, içinde yaşadığı çevreyi belgelerken ya da konusunu yorumlarken, estetik beğenileri doğrultusunda çaba gösterir. "Fotoğrafi sanat yapan, mesajda belli bir duygu yoğunluğunun bulunmasıdır. Fotoğrafçıyı sanatçı yapan ise mesajı yoğurup iletmedeki özgünlük ve kişiselliktir." (Kalfagil, Fotoğraf Kriterleri)

Bir sergiden ya da gösteriden çıktığımızda bazı fotoğraflar belleğimizde kalmışsa, bunu; o fotoğrafın taşıdığı anlamsal ve biçimsel özelliklerine borçluyuz. Bu özellikler, fotoğrafçının keskin gözlem gücüyle, bilinçli seçimiyle ilişkilidir. Ansel Adams; dünyanın maddesel olmayan özünü keşfeden, damıtarak yorumlayan fotoğrafçılar için "Fotoşair" deyimini kullanır. Fotoşairlerin yapıtını ise; amaç, nitelik ve etkileri açısından usta ressamların, müzisyenlerin ve şairlerin yapıtlarına benzetir. (Adams 1984:3) Henri Cartier Bresson'a göre ise fotoğraf çekmek, birisinin beynini, yüreğini ve gözünü objektifin eksenine dizebilmesidir. (Bayhan 1978:27) Herkes fotoğraf çekebilir, fakat her deklanşöre basışta bir sanat eseri meydana getirmek olası değildir.

Henri Cartier Bresson

Fotografi estetik kurallara bağılı kalarak çerçevelemek, doğru zamanlama gerekir. Fotograf salt nesnelere saptama işi değildir. Sanatçı, konusunu farklı ve yeni biçimlerle de anlatabilir. Bu konuda olabildiğince özgürdür. Gerek çekim öncesi gerekse karanlık odada görsel araştırmasını istediği gibi sürdürebilir. “Bu sanat dalı için önemli olan ilerlemedir ve bunun gerçekleşebilmesi için de sanatçısı hep değişken ve devingen bir durumda olmalıdır. Fotografçı, her zaman iletebileceği daha iyi mesajların arayışı içinde olmalı ve yeni bakış tarzları geliştirmelidir.” (Koner 1984:23)

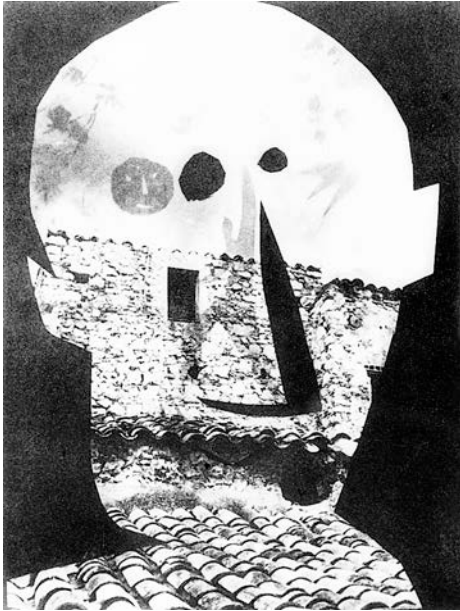

Hasip Pektaş

Fotograf sanatçısı, çevresini algılayarak yeni bir bakışla yola çıkmak zorundadır. Yaptığı denemelerde kendisini klasik fotoğraf malzemeleriyle sınırlamamalıdır. “Bugün görüntüye, sese, söze, renk ve biçime dayanan sanatlar arasında inanılmaz ölçüde alışveriş vardır. Çünkü bu

sanatlar, bağımsızlığını gerçekten kazanmış ülkeler gibi kendilerinden emindirler. Kendilerini ille de kabul ettirme kargaşası içinde değildirler. Çünkü kabul edilmişlerdir. Şimdi yeni hedefler peşindedirler ve bu amaçla her sanatın tekniğinden, anlatım gücünden, kendi lehlerine yararlanırlar.” (Kutlar 1977:5)

Resim, grafik ve heykelle de ilgilenen Alfred Stieglitz, Edward Steicher, Man Ray, Moholy-Nagy ve Frederick Sommet gibi pek çok sanatçı fotoğrafın sınırlarını zorlamış, yaratıcı çabalarıyla özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu çabaları sürdürecekler olacaktır.

Picasso

Bir sanat yapıtının evrensel dile ulaşabilmesi onun anlatım gücüne ve biçimsel yapısına bağlıdır. Fotoğrafta biçim, özün algılanmasını kolaylaştıran, ona açıklık kazandıran önemli bir öğedir. “Biçime önem vermek biçimcilik demek değildir. Estetik kaygısı da biçimcilikle eş anlamlı bir şey değildir. Bir form içine oturtulmayan öz, bir sanat eseri değil, olsa olsa bir bilimsel yapıttır. Bir sanat yapıtının iki ögesi vardır. Öz ve biçim. Form ile öz arasında karşılıklı diyalektik bir bağ bulunur. Form, özün daha iyi görülmesine, gösterilmesine, anlatılmasına yardımcı olur. Form ile özün dengeli bir biçimde kullanılması gerekir, ama denge görecedir, değişebilir.

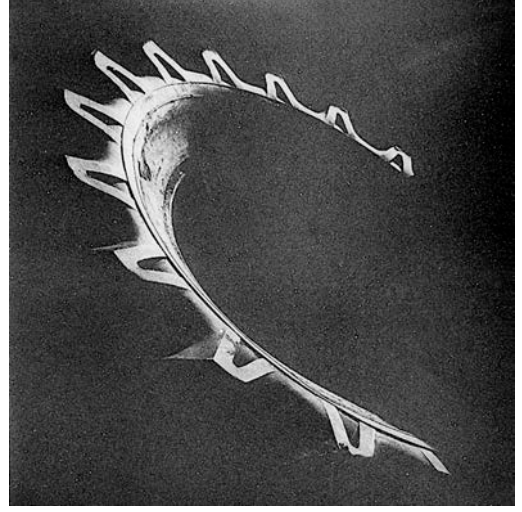
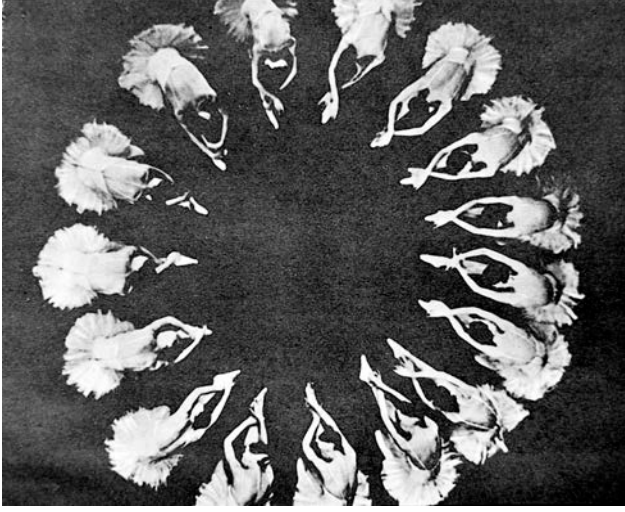
İlk bakışta özün itici gücü durumunda olan form, öz ile olan çekişme sonunda öne geçmeyi başarır, işte o zaman yapıtın biçim ağırlığı, öz ağırlığından daha fazla olacak, böylece denge bozulacaktır. Aynı şey özün ağır basması için de söz konusudur. Bozulan bu denge sonunda ağır

eken taraf öteki taraf aleyhine; sonuçta da yapıtın aleyhine bir sonuç doğuracaktır. Böylece ortaya çıkan Şey daha baŐta gerçekliğini yitirmiŐ olacaktır. Pek doğaldır ki, özü, ne denli iyi, doğru ve baŐarılı olursa olsun; biçime zen gösterilmemiŐ, estetiği zayıf olan bir yapıt anlatmak istediğini iyi anlatamayacak, uzun süreli etkili olabilme gücünü daha doğmadan yitirmiŐ olacaktır.” (elik 1978:8)

Diğer sanat dallarında olduğu gibi fotoğrafta da etkin bir anlatıma ulaŐmak için belirli kompozisyon ilkelerinden yararlanılır. Fotoğrafi oluşturan ögelerin ereve içindeki yeri, büyüklüğü, hareketi, birbiriyle olan iliŐkisi , anlatımı etkili kılacak Şekilde düzenlenmiŐse kompozisyon çözümlenmiŐ demektir.

Fotoğrafta kompozisyon bir amaç değildir. Fakat sanatçının anlatımını doğru ve etkili yapabilmesi için önemli bir araçtır. İyi bir kompozisyon için kesin kurallar koymak olanaksızdır. Ancak kurallar yerine geçebilecek ya da fotoğraf sanatçısına yol gösterebilecek bazı ip uçları vermek olasıdır. Örneğin fotoğrafi oluşturan çok sayıdaki ögenin yerleŐiminde uyumsuzluk varsa görsel etki zayıflar, ilgi dağılır. Oysa iyi bir Őeim, dengeli bir kompozisyon fotoğrafi canlı kılar, belleğe yerleŐmesini sağlar.

Fotoğraf sanatçısı, bakış açısını değiştirmekle istediği düzenlemeyi elde edebilir. Bunun yanında duygu ve düşüncelerini belirtebilmek için bazı vurgulamalar da yapabilir. Bu vurgulamaları yaratabilmesi, kompozisyonu oluşturan öğeleri iyi tanımasına bağlıdır. Bu öğelerin en önemlisi; içeriğin biçimle bütünleşmesini, mesajın anlaşılır ve etkin şekilde verilmesini sağlayan “Belirginlik”tir. Belirginlik; yalın bir anlatım, dengeli ve uyumlu bir seçimle oluşur. Yalınlık; ana konu dışındaki öğelerin iyi ayıklanması ya da etkisinin zayıflamasıdır. Ana öğelerin daire, kare, üçgen gibi bilinen biçimler oluşturacak şekilde düzenlenmesi fotoğrafın belirginliğini artırır. Hatta bu öğelerden benzer özellikler taşıyanların ritmik tekrarı etkileyici olabilir.

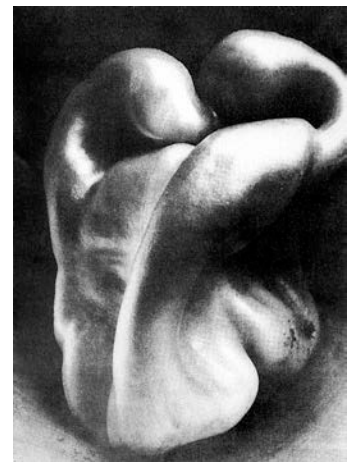
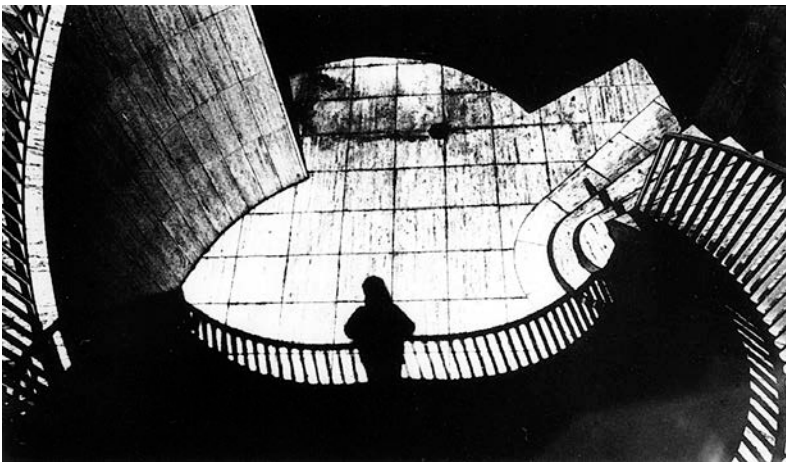
Fotoğrafta uyum, öz ile biçim arasında olduğu gibi biçimi oluşturan öğeler arasında da düşünülmelidir. Bu öğeler, biçim, ölçü (büyüklük), renk, ton, doku ve hareket yönünden uyumlu ise görsel etki güçlü olur. Bazı öğeleri diğerlerinden öne çıkarmakla zıtlıklar elde edilebilir. Bu şekilde fotoğraftaki tekdüzelik ortadan kalkar, canlılık ve heyecan oluşur. Örneğin ana konunun renk tonu, zeminden veya diğer nesnelere açık ya da koyu ise; konu, çevresindekilerden ayrılacak, ilgi çekecektir.

Fotoğraftaki biçimler, renkler ve bunların ölçüleri karşılıklı olarak birbirlerini iyi tartıyorlarsa, yerleşimi rahatsa dengeli bir düzenleme oluşmuş demektir. Fotoğraf çekiminde konunun önünün veya arkasının netsiz yapılması da bir tür ayıklamadır. Bu şekilde ana konu belirginleşir, keskinleşir. Konunun tamamının netsiz olması ise soyut lekeler oluşturur. Fotoğraftaki keskinlik, doğrudan gelen ışık kullanımıyla artar, dolaylı ışık kullanımıyla ise yumuşar.

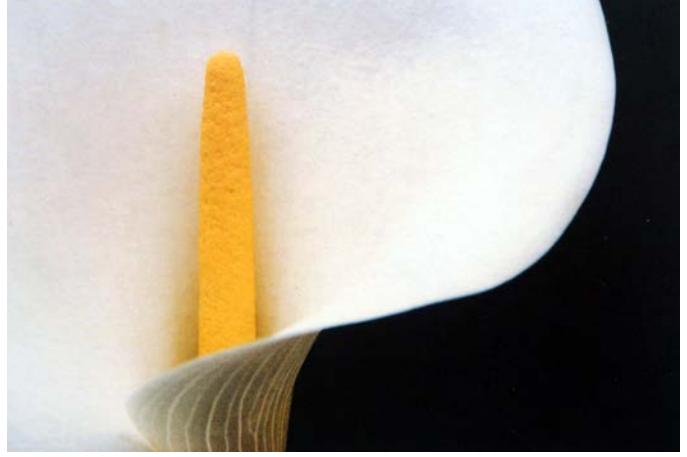

Fotografı oluşturan öğelerin taşıdıkları özellikler ve bunların yerleşimi hareket hissi de uyandırabilir. Örneğin sert biçimler, dokular ve canlı renkler devinimi artırırken; yatay çizgiler, soluk renkler, yuvarlak biçimler durgun bir hareket sağlar. Ayrıca çekim anında düşük örtücü hızı kullanılarak hareket eden bir cismin uzamış görüntüsü; hareket yönünde kameranın çevrinmesi ile de hareketli cismin net, diğerlerinin bulanık görüntüsü elde edilebilir. Fotograf yüzeyi istenilen anlatım doğrultusunda değişik dokularla zenginleştirilebilir. Doku, fotoğrafa derinlik kattığı gibi farklı psikolojik etkiler de meydana getirebilir. Örneğin sert dokular yakınlık, yumuşak dokular uzaklık duygusu uyandırır.

Ana konunun fotoğraf içindeki yeri ve büyüklüğü, diğer öğelerin konumu, genel bir bütünlük sağlayacak şekilde yerleştirilmelidir. Çerçeveyi yatay ve dikey olarak üçe bölen iki yatay ve iki dikey çizginin kesiştiği noktalar, ana konunun yerleşimi için en uygun noktalardır. Ayrıca; deniz, gökyüzü gibi iki ana yüzeyin birleşme çizgisi (ufuk çizgisi), 1/3 oranında yerleştirilirse, daha etkili olur. Ufuk çizgisi, fotoğrafı iki eşit parçaya bölmemelidir.

İzleyici ile iletişim kurmada önemli bir etken olan “Yaşam ögesi”ne yer verilmesi, fotoğrafta canlılık, sevecenlik katar. İnsanın yalın bir doğa parçasında kendisi ile ilişkili bir şeyler bulması, onun fotoğrafa yaklaşmasını sağlar.

Bunların dışında fotoğraf konusunda yol gösterici olabilecek bazı önerileri ise şöyle sıralayabiliriz:

-Hareket eden nesnelerin hareket yönünde, portrelerde ise bakış yönünde yeteri kadar boşluk bırakılmalıdır.

-Fon olarak kullanılan arka planlarda ilgiyi dağıtacak nesnelere yerine gökyüzü, deniz, yol, duvar gibi düz zeminler kullanılmalıdır. Bir figür çalışmasında insanın, elektrik direği veya ağaç gibi nesnelere önünde yerleştirilmesi olumsuz sonuç verir.

-Konuya olabildiğince yaklaşmak, yani çerçeveyi doldurmak, kompozisyonu yalınlaştırır, etkili hale getirir.

-Fotograf karesi içinde, sokak levhası, mağaza tabelası gibi yazısal öğelerin yer alması ana konuya olan ilgiyi dağıtır.

-Figür çalışmalarında vücudun tamamı çerçeve içine sığmıyorsa eklem yerlerinden değil, eklemler arasından kesilmelidir.

-Fotografda yer alan biçimlerin, çizgilerin köşelerden değil, köşelere yakın yerlerden girmesi daha anlamlıdır.

-Ana konunun, öz ve biçim yönünden kendisiyle ortak yanlar taşıyan nesnelere çerçevesi fotoğrafı ilginç hale getirir.

-İnsan fotoğrafı çekerken güçlük çekildiğinden yakınılır. Özellikle yaşlıların, kadınların tepkilerinden çekinilir. Oysa onlara saygıyla yaklaşmak, konuşmak, önce gönüllerini kazanmak, güvenlerini kazanmak, sonra çekime geçmek işi kolaylaştırır.

Sonuç olarak fotoğrafı yaratan kişinin yaptığından haz duyması, duygu ve düşüncelerini anlatırken içten olması, araştırmacı bir kimlikle yaratması, bunun için de kuşkusuz çok çalışması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Ansel., 1984 “Ben Bir Fotoğrafçıyım” (Çev. Nilgün Günden. Fotoğraf Dergisi. AFSAD Yayınları 20:3.
- AKDENİZ, Tanju., 1988 Fotoğraf Dernekleri Fotoğraf Temel Eğitim Kursu Ders Notları. Ankara: AFSAD Yayınları.
- BARUTÇU, İ.-E. BARUTÇU., 1975 Fotoğrafide Kompozisyon. İstanbul: Fotokolor Yayınları 2. BAŞAK, Selmin., 1978 “Fotoğraf Sanatı ve Toplum” Türkiye’de Fotoğraf Sanatının İşlevi. Ankara: Türkiye Yazıları Dergisi.
- BAYHAN, Mehmet., 1978 “Fotoğraf Sanatı ve Toplum” Türkiye’de Fotoğraf Sanatının İşlevi. Ankara: Türkiye Yazıları Dergisi.
- BERGER, John., t.y. Görme Biçimleri (Çev. Yurdanur Salman ve Margaret Quigley) İstanbul: Yankı Yayınları.
- ÇELİK, İsa., 1978 “Fotoğraf ve İnsan” Türkiye’de Fotoğraf Sanatının İşlevi. Ankara: Türkiye Yazıları Dergisi.
- DEMİREL, İbrahim, 1982 “Estetik Bilimi ve Fotoğraf Sanatı” Türkiye Yazıları Der. Ank.: 69.
- İNANÇ, Hamza., 1978 “Estetigin Fotoğraf Sanatına Uygulanabilirliği” Türkiye’de Fotoğraf Sanatının İşlevi Ankara: Türkiye Yazıları Dergisi.

- KALFAGİL, Sabit., 1981 Fotograf Sanatında Kompozisyon İstanbul: Fotograf Yayınları 3.
- KALFAGİL, Sabit., t.y. "Fotograf Kriterleri" Mimar Sinan Ün. Güzel Sanatlar Fak. Kataloğu.
- KONER, Marvin., 1984 "Bakmak ve Görmek Üzerine" Fotograf Dergisi Ankara: AFSAD Yayınları 23.
- KUTLAR, Onat., 1977 "Fotograf Sanatı ve Sinema" Yeni Fotograf Dergisi İstanbul: 9.
- ÖZSEZGİN, Kaya., 1978 "Fotograf Sanatsal Kılan Etkenler" Türkiye'de Fotograf Sanatının İşlevi. Ankara: Türkiye Yazıları Dergisi.
- SONTAG, Susan., 1986 "Platon'un Magarasında" (Çev. Fatih Özgüven) Fotograf Dergisi Ankara: AFSAD Yayınları 41.
- UELSMANN, Jerry., 1986 "Çekimden Sonra Görmek" Fotograf Dergisi Ankara: AFSAD Yayınları 37.
- YAZGAN, Ercan., 1989 "Fotograf Harfler Işıktır" Cumhuriyet Gazetesi 2.1.1989 tarihli İstvan Toht hak. yazısı.

*Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları, 1989 Sayı: 3